

диться!» Це та фанатична, уперта в біді стихія, яку ніщо не зломить психічно, стихія, перед якою відступав Ленін і, мов ведмідь на розпеченій блясі, танцює Сталін, стихія, що підмінувала царат і підмінює большевизм, стихія, у якої воля до життя виростає не з розумових доктрин, лиш з найінтимніших глибин підсвідомого. З неїж віє дух, рівновартний тому, що зростає в большевицькій молоді.

Бо протиставитися тій молоді можна — уживу прекрасних слів В. Зомбарта — коли жити не теоріями, а почуваннями, «відчути своє оточення, як щось живуче, знайти зрозуміння для того, що виростало органічно, пізнати світ не розумом, а кров'ю», протиставити «інстинкт-розумові, світовідчуття-поняттю». Бо «інтелектуалізм — це пласкокорінник, він ніколи й ніде не проникає в глибини річей, ні в глибини душі*». Жити здібний лиш той, чия житєва мудрість виникає з того зомбартового «інстинкту», звідки виростають не тільки проскрибовані розсудними людьми «фанатизми», але й ясна думка; звідки виростає безмотивне, чутєве заперечення всього, що забирає нам сонце і не дає пнутися вгору.

З тих глибин може лише повстати сила, яка зломить нову варту большевизму, не з деклямацій бездушних педантів, що в ім'я доктрини — забувають життя.

Богдан Галайчук.

Культура низів, чи культура верхів? I.

Майже у всіх суспільностей, розвивалася духовна культура приблизно тим самим способом. Коли якесь середовище осягає настільки високий рівень, що заспокоїть свої перші потреби, спрямовує свою інтелігенцію в новім напрямі: щоб те життя зробити кращим та вигіднішим, при чім не лише матеріальне оточення примінюється до вимог вигоди та естетички, але й форми життя. Людина старається постійно і як найвигідніше уложити своє відношення до родини та осіб з якими стрічається, щоб оминуть непорозумінь та немилих вражінь, і в тій самій цілі шукає як найкращих форм для постійних функцій, які виконує в товаристві інших людей.

Як функція тих двох чинників: вимог духа та умовин життя, повстає культура життя — нищий степєнь духової

*) W. Sombart, Die Juden u. das Wirtschaftsleben, Leipzig 1911, s. 319 і дальші.

культури — а її головними продуктами є: мистецький промисл, та товариські форми.

Рівнобіжно з тим процесом, якого творцем є загал, розвивається і другий: більш розвинені духово одиниці, здібні до інтензивнішого духового життя, роблять спостереження на своєму середовищі і їх описують. Тим зясовують собі та відтворюють уподобання та стремління, які півсвідомо будяться в душах людей, вихованих у даному культурному середовищі. Повстає вищий ступень духової культури — мистецтво, а побіч нього наука.

Як продукт духа, духова культура є національно індивідуалізована більше як її посестра — матеріальна культура. Револьвером чи самоходом може так само добре послугуватися Англієць як і Китаєць, аристократ як і пролетар. Але куди важче а то й неможливо є людині прийняти духову культуру, яку витворила інша раса, та інша верства. З глибиною тої першої ріжниці у нас всі погоджуються. Пересічний європейський інтелігент воліє читати анонси зі старого часопису чим перли старого китайського писменства, а китайські товариські форми викликають у нього іронічну усмішку. Впрочім і без цього приміру, кожний з нас здає собі справу, що годі прийняти духову культуру іншої раси; але на факт, що так само годі жити в культурі, яку витворила інша верства — у нас звичайно замикається очі. Тим явищем та його згубними наслідками, хочу зайнятися в цій статті.

II.

Людина не може нормально жити іншими формами, та духовим життям як на це дозволяє її духовий рівень та обставини, а ті два чинники дадуться замкнути в одному поняттю — суспільне положення. Ми бачимо, як здеклясовані аристократи, мимо традицій та аспірацій, вже в другім — третім поколінню, затрачують свою тонку культуру, заступаючи її новою, на яку дозволяють матеріальні умовини та освіта, в нових умовинах обмежені. Подібно і людина, вихована у примітивніших відносинах та на нищім інтелектуальнім рівені, а перенесена нагло на суспільні верхи, не може прийняти їх культури і зі своєю давнюю творить комічний тип доробкевича.

Через те народи, які жили в нормальних умовинах, ніколи не творили якоїсь одної спільної культури життя; в часах станового розподілу, було це ще менше можливе, ніж нині. Кожний стан витворював не лише иншу політично-суспільну організацію, але й инші життєві форми. Дім міського патриція в середновічній Франції чи Німеччині ріжнївся від замку лицаря не менше, як товариські форми тих людей, а ця ріжниця лишалася незмінена без огляду на то, яка з двох верств мала більше майно чи впливи. Повстання спільних національ-

них культур приходить опісля, подібно як і злиття поодиноких станів у нації. Зсумовані стани дають у висліді націю, подібно як і синтеза їх культурних надбань творить спільну національну культуру. А що на вислід суми найсильніший вплив має її найбільший додатник, тому й культура кожної нації що формується, була властиво витвором її суспільної еліти. Найціннішою була духовна культура суспільної еліти тому, що була найтовша та найбільш естетична. Краса — це ніжна квітка, тому й вимагає дуже доброго ґрунту та підсоння. Плекати естетичну культуру можуть лише люди, матеріально забезпечені, які не мусять цілої своєї інтелігенції зуживати на боротьбу за існування, та виховані в культурному середовищі і освічені, бо лиш тоді будуть мати відповідне підложе до цієї творчости, яка сама згинулаб, а так зсумується з творчістю давніших культурних поколінь. Вони творять духову еліту, яка є підложем до плекання культури.

Та еліта видає з себе геніїв-мистців, а також приймає таких-же геніїв з нижчих верств, серед яких вони інакше мусли б знідити, та дає їм змогу творити. Самаж еліта, як цілість є тим чинником, для якого мистці творять. Вона їх попирає матеріально, творить естетичні критерії, а з другої сторони — товариську культуру, естетиту сірого будня. В цей спосіб ця еліта перш за все сама ублагороднюється, опісляж емонує витворену в собі духову культуру, на інші нищі суспільні верстви, що в тій творчости не брали участі.

Цей процес можемо заобсервувати приміром на творенню французької культури, якої тонкість не находить собі рівної. Замки середньовічного французького лицарства гостять у своїх мурах трубадурів, що в своїх піснях величають відвагу, лицарськість та красу. Під їхніми склепіннями родиться поняття жіночого ідеалу, понадзміслове ідеальне кохання, честь. Теж саме середовище творить дуже добре підложе для занесеного з Італії ренесансу, переходить різні фази розвитку, а небавом зосереджується при королівському дворі. Щойно опісля, в ХІХ в. франц. культура, вже висока і викінчена розходиться в маси і ділає на них так, що нині франц. націю, зовсім справедливо ставлять на першій місці, коли ходять о духову культуру. За цей час видає Франція цілий ряд естетичних напрямків — від барока по модернізм — що опановують всю Европу.

Ці фази розвитку переходили майже всі європейські народи. У всіх них була якась еліта, що сповнювала революційські, у якій зацеплювали культуру, щоб опісля розсаджувати її в масах. Все одно, чи була це франц. шляхта та двір, чи італійські князі, кондотієри та посадники, чи німецький міський патриціат, чи врешті двори з часів освіченого абсолютизму. Всюди ця роля припадала вищим, освіченим верствам, а ніколи — масам.

Зокрема самостійно творила еліта культуру життя, яка з невеликими змінами панує до нині. На мистецтво мали вже сильніший вплив інші верстви, яких визначніші представники, засвоївши собі культуру еліти збогачували її життям свого стану.

III.

Як виглядала б нині культура, якоїнебудь з передових європейських націй, якщо б в її творенню не занимала провідного місця суспільне верхівля, можемо собі уявити, коли глянемо на культурний рівень єдиного, чисто демократичного народу, зпоміж великих європейських націй — українського.

Наша культура розвивалась, подібно як і всюди — ставово, хоча це не кидається в очі з огляду на відсутність у нас сильних бар'єрів між поодинокими станами. Все таки, ніхто хіба не заперечить, що інші були життєві форми у боярів, а інші у смердів; інші у козацької старшини, інші у рядового козацтва, а ще інші у селян. Подібно було і з творчістю: гарні були народні думи та вибілені селянські хатки, але все, що рішає про вартість нашої давньої культури — чи буде це „Слово о полку Ігоревім“, чи київська св. Софія — створила аристократія. І у нас вона була б відограла таку саму творчу роль як на Заході, і нашу культуру була б вона удержала на рівені західно-європейських, якщо б політичні катаклізми не були змели її з лиця землі разом з державністю, та якщо б дрібні нащадки великих предків у ХІХ в. не узнали б цієї суспільної катастрофи — демократичним щастям.

Тому, коли ми стали перед завданням формовання суспільної нації та національної культури, суспільний поділ був у нас сильно „упрощений“ несприятливими політичними умовами. На передодні нашого національно-культурного відродження, наші вищі суспільні верстви, вже давно були винародовлені, а свій культурний дорібок оставили хіба в історичних пам'ятках.

Одиноким чисто-українською верствою було селянство. Воно внесло до нашої культури куди більший вклад, чим та сама верства у інших народів; і коли б наші інші верстви були зробили пропорціональний вклад, хто знає, чи при сприятливіших умовах, наша нація не була б вибилася на передові становище в сім'ї європейських народів, котрі в наших народних мистецтвах подивляють естетичний смак тій одній і то найнижчій верстві нашого народу. Українське село створило пребогату та розмірно тонку культуру. Чи візьмемо під увагу викинчені, як на селян — товариські форми, чи лискучо граціозну мову, чи незрівняно естетичні лінії та краски вишивок і килимів, чи чарівну мелодію і глибоку настроєвість народної пісні — всюди бачимо скарби, яких не має у своїм підложу культура, майже ніякого з передових європейських народів. І чо-

муж мимо того ми нині стоїмо в сірім кінці культурних націй, з їх некультурним селянством? Згідно з традицією, причину складається у нас на неприхильні умовини, але головна вина лежить таки у нас самих: ми взялися будувати нашу культуру на хибних założеннях, а культурним цінностям нашого простолюддя не дали провідного оформлення.

Творці нашої культури, що взялися з етнографічних первнів формувати національну культуру, пішли, на жаль, по лінії найлегшого опору: культуру простолюддя потрактували не як пребагатий сирівець, лише як викінчену цілість, яка вже в існуючій стані може творити культуру нації. Барвисті квіти нашої народної культури засушували в зле склеєнім зільнику замість вигиснути з неї шляхотний егеричний олійок. Причина цієї жахливої в наслідках помилки лежить в тім, що українство „відкрили“ перші поети і то романтичного напрямку. А відомо, що романтики були здібними блиснути геніальним твором, але до такої муравлиної праці, як формування культури, не було у них терпеливості ні солідності. До цієї поважної справи взялися вони легкодушно, а то й просто гротесково, як приміром хлопомани й балигули, що в культурній праці вдоволялися селянською ношею та способом життя. Зрештою годі їх за те винуватити, бо хтож міг тоді припускати, що наївне „ходження в народ“ буде початком руху, який до кількох десятків літ створить одну з найбільших європейських націй. На українську культуру гляділи наші перші „будителі“ подібно, як сучасні їм польські поети української школи — як на цікавий регіональний стиль, подібно як ми нині глядімо на гуцульське мистецтво; а до нього вистарчає вповні багата і барвна культура села. По якусь суцільну національну культуру, що булаб подібна, прим. до польської чи московської і обнімала цілість духового життя „южнорусского племени“, ніхто тоді не думав, тому й не старався в тім напрямі формувати етнографічного сирівця, не брав під увагу культури осібної для вищих верств народа.

IV.

Цей первородний гріх моглиб були направити дальші будівничі нашої культури, що почали до неї ставитися вже зовсім поважно, та на жаль, вони були охоплені найнебезпечнішою пошістю ХІХ. віку — демократизмом; тому не лише, що не випростували молододі культури, але ще й її заразили своєю недугою Молодий, невироблений нарід був дуже підхожою для неї жертвою: Українці почали хвалитись своїм суспільним каліцтвом — втратою необхідного члена суспільного організму, яким є аристократія. Ролю, яку вона відограла майже у всіх європейських націй, наші демократи не бачили, бо доктрина куди небезпечніше затемнює ум, чим

традиція; слово „аристократ“ стало згідливою обидою, втягаючи з педесталу все, що вище, та культивуючи сіру масу, демократична нівелізація відібрала Українцям етичні ідеали та естетичний налет.

Шал демократичної фурії поробив великі спустошення в українській культурі. Відгородив її від вищих суспільних верств, не дав їм на неї впливати, ані нею користуватися. Цей свій крок оправдав наш демократизм трафаретною фразою — мовляв Українці хлопська нація; ніякої суспільної еліти у них „не било, нет і бить не может“, а щоб вона не відізвалася, убили її морально, відсунувши від всякої позитивної ролі в розвитку українського народу.

Тимчасом в тій добі були на Україні що найменше первні, з яких, для добра і повного розвитку української нації, належало було створити сильну суспільно-культурну еліту, що булаб заповнила неприродну і шкідливу прогалину у суспільній структурі нашого народу. Но Наддніпрянщині була це козацька старшина, що в часах Гетманщини вспіла була витворити свою питому культуру з відповідними для вищої верстви життєвими формами. А хоч в ХІХ. в. вже почасті винародовлена, оставила свій культурний дорібок в традиції та літературі. На жаль, наші демократичні історики та письменники по мачушиному обійшлися з неависними для себе „дуками-кармазинами“, фаворизуючи за те—навіть не демос, а політично-деструктивну, а культурно неплідну — чернь з її горілкою, дьогтем та лайкою. Ще бруталніше розправилися з галицькою елітою — духовенством радикали, дарма, що ця верства була в тих часах живим та єдиним освіченим і національно свідомим елементом між Галичинами, що повів їх до культурного відродження, а в своїх скромних приходствах витворив власні форми товариського життя.

Тимчасом існування якоїсь чисто селянської нації в сімї культурних народів — okazaлося неможливим. За ХІХ. в. витворюється в українській суспільности нова верства — інтелігенція і вона відчуває потребу своїх власних життєвих форм, яких годі шукати в „офіційній“ селянській культурі. В „хлопоманським“ захопленню цією останньою наші перші культурні провідники з правдивою очайдушністю перейшли по тім питанню до денного порядку і заставили інтелігентів прийняти селянську культуру.

Рівночасно з цією шкідливою культурною течією зявився на Україні, ще більше від неї небезпечний, імпортований з московщини суспільний рух — народництво. Він взагалі не хотів узнати інтелігенції окремою суспільною верствою, яка має самостійно розвиватися та змагати до піднесення своєї культури, лише взивав її йти на село й там, займаючи низові становища, розпливатися в селянській масі. Ця небезпечна доктрина не була дуже грізна в своїм ріднім краю, що мав ари-

стократію, яка мала вже вироблену культуру й світогляд, тому, в більшості, критично поставилась до подібної утопії, але для молодого безкритичного українства, вона могла бути убійною. Якщоб народництво було у нас на довше прийнялося, булоб позбавило нас хочаб такої еліти, як інтелігенція і ми до нині осталиб на культурнім рівені Лужицьких Сербів.

V.

На щастя, повстання якоїсь суспільної верстви та витворення її культури, залежить від згаданих на початку чинників, тому наше хлопоманство ані народництво не дало тривкіших осягів. У вишиваній сорочці та червоних шараварах міг інтелігент добре почуватися на сцені, але не в домашнім та товариському життю; так само, як скочна коломийка не могла заступити французьких сальонових танків. Якщоб наші тодішні провідники зуміли піднестися над свій хуторянський примітивізм, то зясувалиб собі, що серед освіченої верстви українська селянська культура не вдержиться проти заліву всенівелючої космополітичної культури, якій не оперлися навіть східні народи, що мали не нищу від нашої культуру і то примінену до життєвих вимог не лише простолюддя, але й аристократії (Японці, частима Арабів Індусів). Бачить це і наш інтелігент, коли проминає хлопоманський ентузіязм; він помічає, що в селянським перебранню виглядає так само смішно, як сільська служниця, що переодягається в шістьку ношу. Переконається, що його життя не дасться втиснути в вузькі рамки селянської культури і силою факту починає знова допускати до себе західну культуру. А щоб не спроневірюватися своєму народоведькому сантіментові, йде на компроміс і намагається лучити дві культури в різних, не дуже то щасливих, варіантах. Синтеза — це явище дуже звичайне в історії культури людства, і більшість культурних народів її єю дорогою положила підвалини свого культурного життя. Але переводили вони цей процес шляхом вільної природної еволюції, яка давала змогу естетичному смаку народу вибрати з двох культур виключно гарні та можливі до згармонізування елементи і солідно їх стопити в одну суспільну цілість. У нас синтеза рідної культури з західною проходила на борзі після з гори уложеної програми, тож не диво, що вийшла з веї лише акась неестетична та несповна емульсія. Її найкращим символом у мистецтві є відомі образи Христа та Богоматері Куріласа, на яких він преспокійно прикрасив старинні хітони українськими вишивками.

VI.

Темним маревом налягли на розвиток нашої товариської культури демократично позитивістичні течії, які знехтували проблему виробленої тонкої культури життя, уважаючи її річчю питоною суспільностям з старою аристократією, але чу-

жою для демократичного народу. Згідно з таким світоглядом у нас стрічає толеранцію — а подекуди признання — легковаження форм, поверховності, взагалі естетики буденного життя — як чогось негідного уваги поважної людини. У інших народів ті антиестетичні течії не були такі шкідливі, бо не падала їм консервативна еліта, що критично ставиться до всяких новинок і переховує старі цінності. Зате у нас їх вплив був дуже відемний. Хоч мода на легковаження форми проминула, лишила до сьогодні свій вплив. Без смаку і стилю уладжене мешкання, неуняті в очеркнені форми товариські відносини, неустійнена границя між чемністю і грубістю та лизунством — ось стан, що заповнює недостачу власної виробленої культури життя нашої інтелігенції.

Шукати причини тієї недостачі виключно в політичних умовах годі. Поляки, живучи в подібних обставинах, вміли виплекати відповідні форми товариського життя тому, що мали середовище, яке надавалося до плекання тої культури. Шляхотський двір був у XIX в. не лише осередком політичного життя, але й товариського і воно виплекало культуру, яка давала основу до близького порозуміння та зжиття для земляків, відділених від себе межами займанщин та широкими просторами держави. У новій Польщі переняла те провідне становище варшавська політична та фінансова верхівка. Можливо, що ролю польського шляхотського двора булаб у нас відіграла священнича резиденція, але згадані вище умовини до цього не допустили. А недостача товариської культури дається відчувати не лише в культурній ділянці, але й в суспільній. Товариська культура творить цемент, що найкраще спонує людський гурт в моноліт, здатний до творчої праці, коли їй нема, зникає товариське життя, в якому витворюється порозуміння для громадянської праці. І хто знає, чи буйніше товариське життя не засипалоб тих прірв, що ділять у всіх напрямках нашу суспільність та позбавляють її здатности до трівого та плідного життя.

VII.

Ще сильніше відбивається недостача культури буденщини на нашій місцевості. Навязуючи до обговореної в I. розділі злуки тих двох ділянок культури ствердимо, що наше мистецтво, як і всі інші, творило відбитку життя провідної верстви народа, її зацікавлень та ідеалів. Недостача такої еліти у нас не дозволила розвинутиись нашому мистецтву. Воно не мало бази матеріальної ні моральної, не мало меценатів, ні консументів, не мало аматорів, що займались ним побіч своїх буденних турбот, не мало врешті буйнішого духового ні товариського життя, відкіля моглоб черпати якісь цікавіші сюжети та ідеї; тому воно й таке сіре та убоге.

Доба захоплення культурного села дає цілий ряд творів, які є властиво лише багатшими етнографічними збірниками,

позабленими всяких проблем, ідей, індивідуальностей — всього, що дає літературному творові вартість. Не менше ялові та нецікаві для письменства часи освідомлюючої праці дають таких сірих письменників, як Нечуй-Левицький або Грінченко. Останні часи, що не внесли ніяких змін в наш культурний застій, видали вельми малу літературну продукцію. Бо і відкіля може вона черпати сюжети, коли нема у нас якогось оформленого товариського життя? Де має шукати цікавих постатей та проблем, коли яловий ґрунт нашого середовища їх не видає? Не диво, що наші письменники, які хочуть дати в своїй літературній творчості щось цікавішого над безнадійну побутовщину, стають на розпутьті. Винниченко та Кримський стрягнуть у багні московського натуралізму. Кобилянська видає по статі здебільша такі бліді, як і їхні первовзори, Леся Українка шукати мусить за сюжетами на чужині, щоб дати щось мистецького. Цієюж самою дорогою йдуть і читачі, бо їм не вистарчає творчість тих кількох письменників, що можуть збудити зацікавлення інтелігента. Як бачимо, наша культура ще до нині лишилась подекуди тим, чим була сто літ тому — своєрідним „українофільством“, що не дається приложити до мірила чужих культур і не в силі заспокоїти потреб своєї суспільности. Український читач, замість рідних творів, мусить читати переклади з чужих літератур.

Через відсутність суспільної еліти, що булаб базою мистецького життя не розвиваються у нас навіть ті мистецькі ділянки, які находять дуже гарне підложе у народній творчості — от хочби музика. До пребогатого надбання народу на полі пісні доложили наші композитори розмірно дуже мало. У нас не має поважніших інструментальних творів ані опер, коли тимчасом чужинець зумів вихіснувати музичну творчість нашого народа для скомпонування найкращої польської опери. Але опера, хочаб і оперта на народних мотивах, не входить вже в обсяг потреб села, тому й нашій культурі так важко її видати.

Виходить дивне явище: віртуози та аматори найбільш музикального в Європі народа майже ніколи не грають нічого з рідних композиторів; у польським перекладі співаємо російські романси та модні шлягери, ми, що маємо таке багатство народніх пісень... А все тому що нашу культуру поставили в заложенню як предмет домашнього ужитку, чи з другої сторони — як святочний транспарент для народніх торжеств. Хлібом насущним, духовою поживою інтелігенції вона й до нині ще не може стати.

Друга ділянка мистецтва, яка у нас ще до національного відродження високо розвинулась — це архітектура. І вона не могла найти примінення в культурі для села, де під мешканням в українським стилю розуміється майже виключно сільську хату! Тому заінтересування укр. архітектурою мало виходить поза археологію; маємо декілька крашчих і слабших

спроб примінити український стиль до публичних будівель, але до приватного ужитку ним не користуються. Цеж не для демократичного народу...

А шкода! Бо вистане глянути на нашу плястику, щоб переконалися які високі осяги можна здобути, продовжуючи мистецьку традицію нашої давньої еліти. Малярство — цеж одинока ділянка нашого мистецтва, з якою ми не потребуємо стидатися перед чужинцями, єдине поле, де ми почали творити власні мистецькі напрямки через синтезу здобутків західного мистецтва та нашої народньої індивідуальности. А наша графіка, безпосередно оперта на взорах, що вийшли з під пера наших мистців — не простолоддя — займає одно з перших в світі місць.

Цей примір вказує, як високий рівень могаб досягнути наша культура, якщо в початках не були її спрямували на манівці. На жаль наша духовна еліта XIX в. зробила дві помилки: раз що не допустила до культурної творчости вищих культурних клас, друге, що пребагаті таланти — народню творчість — зложила в саркофазі етнографічних збірників, замість розвивати та примінювати їх до вимог модерної культурної нації. І коли ми нині читаємо такі прихильні рецензії чужинців на наші пісні, танки, вишивки, з поміж рядків визирають до нас слова:

„Miałeś chacie złoty róg“...

VIII.

Свіжий подув символізму, що провітрював всю Європу з позитивістично-реалістичної задухи торкнувся і нашої демократично-хлопоманської мертвеччини. Ця остання будить відразу в декількох наших письменників, обдарованих не лише талантом і естетичним смаком, але й відвагою до явного виступу зі своїми „еретичними“ думками проти маєстату всевладного демократизму. Цей рух дав нашій літературі одинокі твори, що надаються на лектуру для сучасного інтелігента, але на суспільність великого впливу не мав; вона ще була до нього недоспіла подібно як до політичної та економічної еманципації.

Але до нинішнього дня ми сильно розвинулися — під оглядом економічним і політичним. Але на культурній ниві обліг; наша культура ледві в маленькій частині заспокоює вимоги суспільности, зате не бачимо у неї покищо навіть тенденції до обв'яття та сповення всього духового життя нації.

Безперечно, найкращою розв'язкою нашої культурної проблеми булаб повнота національного життя, вона підвищилаб життєвий рівень нашої суспільности, допомоглаб їй виділити з себе еліту, далаб моральну та матеріальну базу до мистецької творчости. Але невжеж сучасний стан оправдує нас за те жадливе занедбаня? Навпаки! Тим більше мусимо у нашої суспільности витворити культурне підложе для

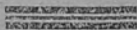
боротьби за повноту національного життя. Бо висока культура, яка виклає в цілій пишноті вроджені цінности нації та дає їй одну душу, викличе також і почуття рівности з иншими та бажання зрівняння з ними. Етнографічний примітивізм в культурі вяжеться з аполітичним „українофільством“ так само, як висока і повна культура Француза чи Англієця з його національною свідомістю.

Колиж ходить про виділення розсадника для культури еліти, то до цього саме приходить підхожий час. Детронізація ідола демократизму потягає за собою широку переоцінку вартостей його канонів. Наша суспільність настільки вже дозріла політично, що видала з себе два політично-суспільні світогляди: націоналістичний та консервативний, які зовсім отверто визволились зпід забобону вселюдської рівности та uznали необхідність політичної еліти. Чи так важко дозволити вицвісти і культурній еліті?

А саме наші сучасні умовини дають найкращу змогу для її скристалізування. Вони розкинули по цвітучих осередках західної культури тисячі нашої інтелігенції, вони щороку висилають їй в слід нові річники студентства. А між тими сотками тисяч емігрантів мусить знайтися гурт людей, які своєю метою поставилиб пізнати культуру, яка розвивалася в нормальних умовах.

Визволитись від тяготіння до низів, перетопити у собі вселюдські цінности з рідними, та вилити з них нову культуру, що своїм рівнем відповідалаб етнографічним скарбам народа та славному минулому, ссь завдання, яке стоїть перед частиною нашої інтелігенції, що богатством духа вибивається над сіру масу

Червень 1922.

Д Д.

Його Милість Іван Мазепа, гетьман.

Мало є постатей в історії, які кількасот лт по смерті викликали вулкани пристрастей: адорації й ненависти.

До тих небогатых належить Іван Мазепа, гетьман. Зганьблений, незрозумілий, обріханий, подоланий і виклятий, — він стоїть живий: перед противниками і приклонниками.

Що тому причиною?

Прометейське в нім.

Коли — в легенді — досі орел роздзьобує серце зухвалого противника Зевса, то — в церквах досі проклинають душу зухвалого противника Петра. Доказ, що другий так само мало вмер, як і перший.